Houtsnippen in het Gooi

D.A. Jonkers

Inleiding

In januari, maar vooral in februari 1978 werd mijn aandacht getrokken door een opvallend groot aantal waarnemingen van Houtsnippen in ons land. Zo werden op het landgoed Broekhuizen in de laatste week van februari geregeld meerdere Houtsnippen gesignaleerd, terwijl er in die maand bijvoorbeeld ook in het Bijlmerpark een exemplaar werd gezien. Zelfs werden zij overdag vliegend waargenomen zoals bijvoorbeeld bij Hyppolytushoef op Wieringen enz. De waterwildtelling van de Vogelwerkgroep Grote Rivieren op 18 februari leverde eveneens exemplaren op. Normaal worden zij tijdens dit soort tellingen bij uitzondering waargenomen. Tenslotte bleek bij navraag dat diverse Gooiers de soort hadden gezien. Dit alles wekte mijn nieuwgierigheid en leidde ertoe dat het archief van de vogelwerkgroep en literatuur werd geraadpleegd om te kijken wat er nu eigenlijk over het voorkomen van de Houtsnip in het Gooi bekend was. Voorts zou uit dit onderzoekje kunnen blijken of het aantal waarnemingen groter was dan in andere jaren en of er misschien broedvogels overwinterden.

Resultaten

Broedvogels

Binnen het studiegebied van de vogelwerkgroep is de Houtsnip op een beperkt aantal plaatsen broedvogel. Dedel zag in 1917 jongen op een niet nader aangeduide buitenplaats in 's-Graveland (Jaarbericht C.N.V. 7:21). Een jaar later noemt Blauw een mogelijk broedgeval in het Spanderswoud bij 's-Graveland (Club Ned. Vogelk. 8:23). Loosdrecht wordt in 1922 als broedplaats vermeld (D.N.J. 22:4). Het landgoed Einde-Gooi bezat in 1959 een broedpaar, terwijl er in 1970 waarschijnlijk een broedgeval was. De huidige bekende broedplaatsen liggen in het Smitshuyzer- en Dassenbos.
Het hoogtepunt van de houtsnippenbalts ligt rond eind maart. Daarna volgt een tweede periode met verhoogde baltsactiviteit van mei tot begin juni (Glutz von Blotzheim e.a. 1977).
Hoewel het heel goed mogelijk is dat het hier nog om doortrekkers gaat, is het niet uitgesloten dat een deel van de waarnemingen van half maart tot begin april op nog niet eerder ontdekte broedparen slaat.
Er zijn een aantal terreinen, waar zij in de loop der jaren in die periode vrij frequent zijn gezien. Deze gebieden zijn: de Westerheide met de omgeving van het Gebed zonder Eind, de Zuiderheide in de omgeving van de Vredelaan en het Laarder Wasmeer, de Eemnesserweg en Gooiersgracht in Blaricum, de landgoederen Schoonoord en Gooilust bij 's-Graveland en de Zwarte Berg en de Hengstenberg bij Hollandse Rading.
Nader onderzoek zal hierover uitsluitsel moeten geven. Het verdient aanbeveling de aandacht in de baltsperiode te concentreren op de vroege ochtend- en late avonduren rond de schemering.

In onderstaand overzicht (fig. 1) zijn alle waarnemingen opgenomen die op 1-4-1978 in het archief aanwezig waren.

	Aantal waarnemingen per maand												
Periode	jan	feb	maart	april	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec	totaal
1900-1967	-	2	-	1	1	-	2	-	-	-	2	2	10
1967-1978	9	14	19	7	-	3	2	-	-	7	18	14	93
1978-1/4	12	4	13										29

fig. 1 Overzicht van het aantal bekende waarnemingen.

De toename van het aantal waarnemingen duidt vermoedelijk niet op het voorkomen van een groter aantal Houtsnippen. De oorzaak moet worden gezocht in de toegenomen belangstelling voor vogels en de werkzaamheden van het archief die vlak na de oprichting van de vogelwerkgroep in 1967 aanvingen. De tweede en de derde periode zijn wel vergelijkbaar.
De waarnemingen in de zomermaanden hebben betrekking op terreinen waaruit de soort als broedvogel bekend is. Hier wordt de Houtsnip ook buiten de broedperiode gezien. Het aantal waarnemingen en het aantal exemplaren op die plaatsen in de winterperiode is bijna gelijk aan die uit de zomermaanden. Dit gegeven zou erop kunnen wijzen dat de soort in het broedgebied overwintert.

Doortrekkers en wintergebieden

Uit de nazomer zijn er in het archief geen gegevens voorhanden. De eerste meldingen komen pas in oktober. Er zijn twee waarnemingen van vogels die in deze maand tegen een ruit vlogen namelijk:
26-10-1971 1 ex. tegen een tuindeur in Bussum (J. Klein) en
22-10-1976 1 ex. tegen een ruit bij de Gooiersgracht in Blaricum (P. Dieperink)
Na het arriveren van de eerste "trekgolf" is er geen opvallende toename gedurende de wintermaanden, tenzij er in de noordelijke en oostelijk gelegen broedgebieden barre weersomstandigheden optreden. In zo'n geval treden net als bij Kievit en Veldleeuwerik zgn. vorstvluchten op.
Een opvallend seizoen is 1967/1968 wanneer er van de 15 waarnemingen van oktober tot april 7 in november vallen. Wanneer bovendien in het overwinteringsgebied strenge vorst invalt en daarbij de bodem met een sneeuwlaag wordt bedekt, komen de Houtsnippen te voorschijn in tuinen tot op de gazons.
De Houtsnip valt dan zelfs op bij mensen die geen verstand van vogels hebben. Zo vermeldt de bekende t.v. presentatrice Mies Bouwman in haar Hollands Dagboek (N.R.C. 4-3-1978) dat zij op 22 februari 1978 een vogel zag rondscharrelen op haar gazon. Met behulp van "Zien is kennen" kwam zij tot de conclusie dat de vogel een Houtsnip moest zijn. Soms vertonen de Houtsnippen bij voor hen extreme weertypes een watersnip-achtig gedrag, getuige de waarneming van F. Griffioen en Tulleken. Zij zagen op 19 februari 1978 exemplaren die over het ijs liepen en zich daarbij vaak in de omgeving van de overgang sloot-weiland ophielden. Misschien waren zij daar op zoek naar zachte modderplekken (zie ook Korhaan 12 (3): 74). Een andere situatie deed zich voor in maart 1971 toen opeens Houtsnippen in verwilderde tuinen opdoken.

De aantallen waarnemingen uit de periode oktober tot april zijn in onderstaande grafiek (fig. 2) aangegeven.

fig. 2 Aantal waarnemingen per winterseizoen

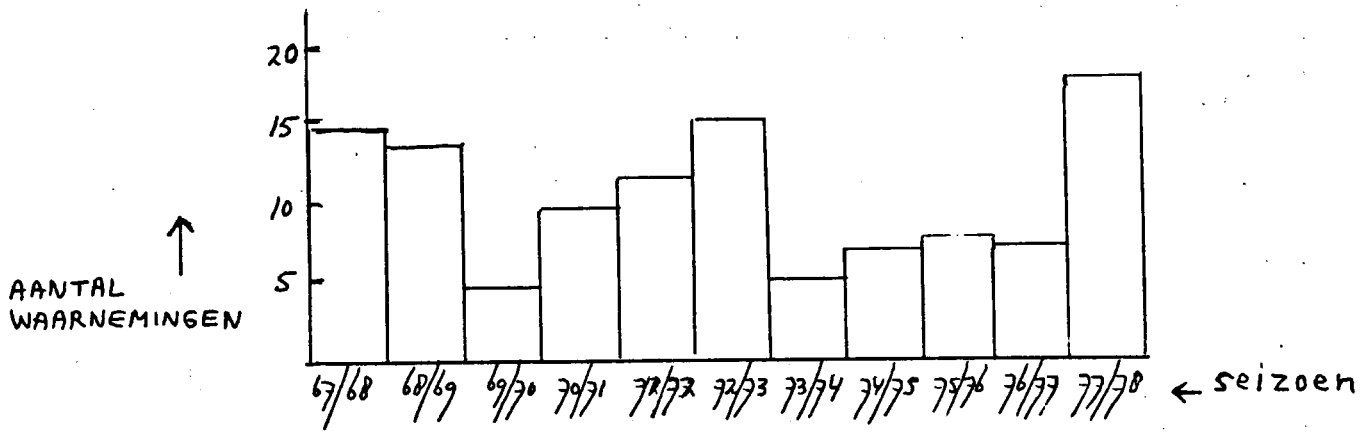

Het afgelopen winterseizoen springt eruit door zijn hoge aantal waarnemingen. Hierbij is een opvallend verschijnsel dat 13 daarvan afkomstig zijn uit de laatste helft van februari en begin maart toen ons land midden in een koudegolf zat. Een concentratie van zo'n "groot" aantal waarnemingen binnen zo'n kort tijdsbestek was in het Gooi nog niet eerder geconstateerd. Het aantal waarnemingen over de gehele winterperiode was echter niet opvallend groter dan in de seizoenen 1967/1968 en 1972/1973.

Verspreiding

Er zijn slechts een klein aantal plaatsen waar geregeld Houtsnippen worden gezien. Op ruim 60% van de plaatsen die staan aangegeven op de verspreidingskaart (fig. 3) is de soort maar één keer gezien. Daarnaast zijn er maar vijf plaatsen waarvan 5 of meer waarnemingen van bekend zijn en wel het Laarder Wasmeer (31), Smitshuyzerbos (12), Westerheide e.o. (7), Gooiergracht Blaricum (5) en Gooilust (5).
Uit bovenstaande gegevens mag niet de conclusie worden getrokken dat deze terreinen dus voor de Houtsnip de belangrijkste gebieden in het Gooi vormen. De overeenkomst tussen deze terreinen is dat zij allen vrij veel bezocht en daarbij intensief onderzocht worden, wat van lang niet alle andere gebieden kan worden gezegd.

Fig.3 VERSPREIDING VAN DE HOUTSNIP

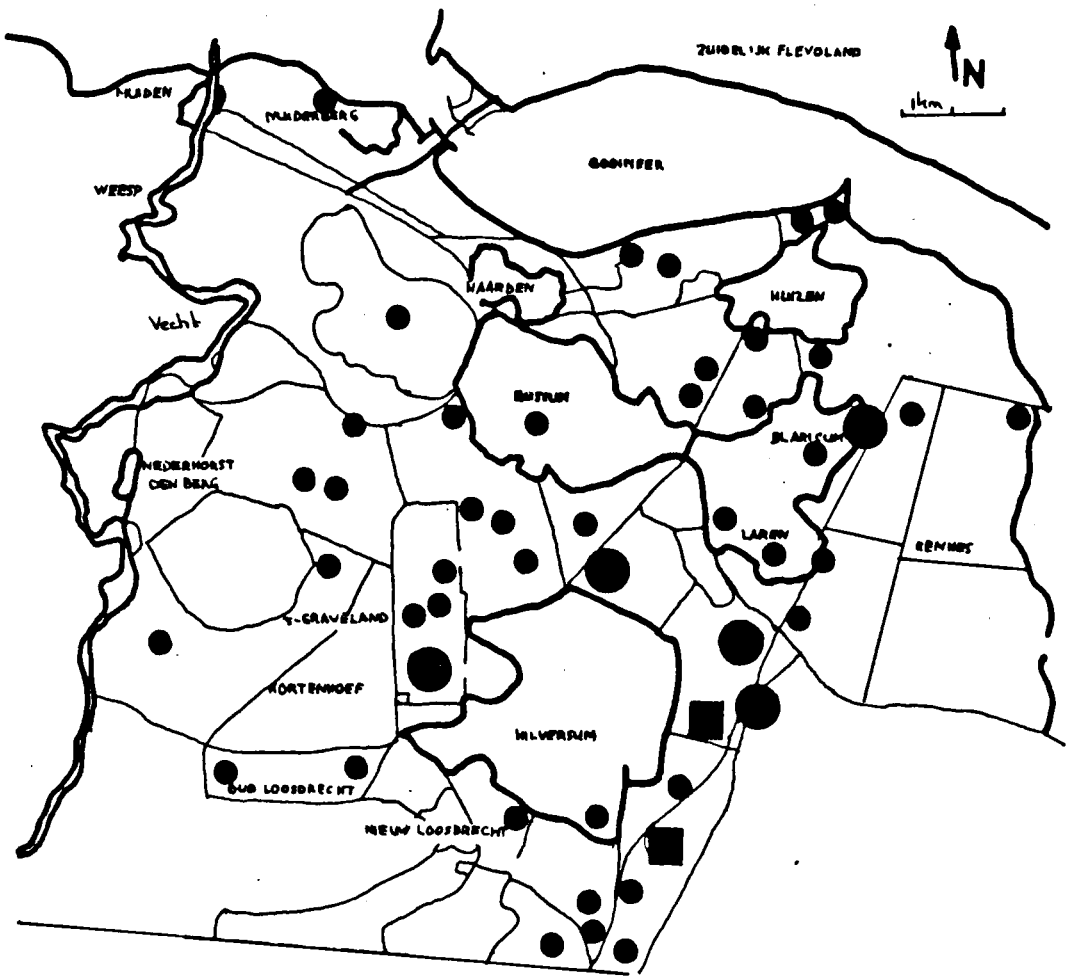

Biotoop

Op de verspreidingskaart is te zien, dat er tot nu toe géén waarnemingen uit de Eempolders zijn. Het vlakke open weidegebied leent zich net als de overige open graslanden in het Gooi en de Vechtstreek meer voor waarnemingen van de Watersnip.
De weinige waarnemingen uit het Vechtplassengebied komen uit de gebieden met moerasbosjes. Goede dekking in het kreupelhout van de elzebroekpercelen, waaronder zich een zachte bodem met relatief veel afgevallen blad en afgestorven plantendelen bevinden, werken de aanwezigheid van Houtsnippen in de hand.

Stellig huizen hier in de herfst en winter veel meer Houtsnippen dan uit de waarnemingen blijkt. In het Gooi zijn de waarnemingen uit een grote verscheidenheid van gebieden afkomstig. Zij komen daar zowel in kreupelhout als jonge loofhout- of gemengde aanplant voor en worden ook aangetroffen op landgoederen en naaldhoutcomplexen met bijvoorbeeld ondergroei van braam en vogelkers.

Aantal exemplaren per waarneming

Het aantal exemplaren dat per waarneming wordt opgegeven is klein en bedraagt zelden meer dan één. Dit is in overeenstemming met hetgeen er over het sociale gedrag van de Houtsnip wordt geschreven (Alleyn et al. 1971, Glutz von Blotzheim et al. 1977).
De gevallen waarbij per waarnemingskaart meerdere exemplaren worden opgegeven zijn veelal totalen per gebied tijdens een excursie of het aantal dat is gezien tijdens een drijfjacht. Begin januari 1978 werden tijdens een drijfjacht in het Laarder Wasmeer totaal 15 exemplaren opgestoten (G. Jaspers). Extreme weerssituaties kunnen echter tot gevolg hebben, dat meerdere exemplaren op een zeer klein opppervlak geconcentreerd zitten.
P. Vos nam op 19 en 20 februari 1978 op de stortplaats aan de Loodijk 12 exemplaren waar en F. Griffioen en Tulleken ontdekten bij het Echobos in Muiderberg 8-10 exemplaren bij elkaar.
Niet alleen uit het aantal waarnemingen maar ook aan het gemiddelde aantal Houtsnippen per waarneming komt als beeld naar voren dat er tijdens het afgelopen winterseizoen meer Houtsnippen dan in andere jaren aanwezig waren (fig. 4).

winterseizoen	1967/'68	'68/'69	'69/'70	'70/'71	'71/'72	'72/'73
gem. aantal ex. per waarnemingskaart	1,1	1,6	1,0	1,1	1,2	1,5
	1973/'74	'74/'75	'75/'76	'76/'77	'77/'78	
	1,2	1,8	1,0	1,8	3,7	

fig. 4 Gemiddeld aantal Houtsnippen per waarneming van 1968-1978

Bijzonderheden

Tot slot nog enkele bijzonderheden. Begin februari zag Jaspers (mond. med.) hoe een Sperwer tot twee keer toe een Houtsnip probeerde te slaan. P. Opdam die meer dan 12.000 ! prooien van Sperwers analyseerde kwam daarin zelden een Houtsnip tegen (mond. med).
Op 19 februari signaleerde hij in het Laarder Wasmeer een Buizerd die aan een dode Houtsnip zat te eten.
Een uitgehongerde dode Houtsnip lag op 1-3-1978 bij de Gooiersgracht in Blaricum (P. Dieperink, V. Muller).

Literatuur

1. Alleyn, F.A. e.a. 1971: De Avifauna van Midden-Nederland: 217-220, Assen.

2. Glutz von Blotzheim Urs, K. Bauer, K. en E. Bezzel 1977: Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 7 Charadriiformes (2 Teil): 140-151 en 163, Wiesbaden.

3. Jonkers, D.A., J. Klein en L.F. Rijnja 1972: Een natuurhistorische schets van het landgoed Einde-Gooi, Hilversum.